

SITUL TRACO-GETIC „SAHARNA MARE”

Terasele superioare de pe dreapta cursului mijlociu al Nistrului, din apropierea oraşului Rezina (Jud. Odorhei, Republica Moldova), în aval până lângă complexul Țipova, precum și cele râuri și pârâiașe

demonstrat prin cercetările arheologice efectuate în perioada postbelică. Investigațiile preliminare de teren întreprinse în această perioadă au oferit informații suplimentare de interes major. Printre cele mai prestigioase monumente valorificate științific se numără cele de la Alcedar, Tahnăuți, Hlingenii, Mateuți, Șoldănești unde s-au sesizat urme de locuire din epocile neolitică, bronzului, fierului, și evul mediu. Cele mai semnificative monumente ce au atras atenția cercetătorilor ce se ocupă de studierea epocii fierului sunt fără îndoială cele din zona în raza de 4-5 km a localității Saharna. Încă din anii 1946-1947 G. B. Smirnov, efectuând cercetări de teren a reușit să identifice și parțial să cerceteze 4 așezări fortificate și 10 nefortificate, care se înscriu în prima și a doua epocă a fierului (Arnăut 2000, p. 98). Dintre toate așezările un loc aparte îl ocupă situl „Saharna Mare” datorită sistemului de fortificație și a suprafeței relativ mari pe care îl ocupă. Așezarea fortificată Saharna Mare este amplasată pe un promontoriu în formă de triunghi, cu vârful rotunjit, la aproximativ 2 km spre vest de satul Saharna Veche, în locul numit de localnici „La odaia”. Din partea de vest și sud-vest, promontoriul a fost întretăiat de o linie defensivă compusă din val de pământ, cu un șanț adiacent, care actualmente sunt sesizate la suprafață. Incinta așezării fortificate se estimează la aproximativ 6 ha. În partea exterioară, la mijloc și la flancuri linia defensivă este completată cu câte un bastion, ieșit iafară cu câte 20-30m. În partea centrală a valului bastionul se deosebește de celelalte prin dimensiuni, fiind mai impunător. Înălțimea valului de apărare se ridică la 3,5 m de la nivelul actual de călcare. Lungimea valului constituie 300 m. Lățimea șanțului adiacent – 13 m, adâncimea – 1,5 m.

Încă în anul 1946 pentru a defini particularitățile de construire ale sistemului și caracterul stratului cultural, G. B. Smirnov a trasat trei secțiuni. Prima secțiune a fost trasată perpendicular șanțului și valului, a doua în partea de sud-est a incintei, la 35 m sud-est de prima. A treia, săpată în zona de sud-vest, la 140 m distanța de locul de acces în incintă. Prin secționarea valului s-a putut constata că locuirea promontoriului începe încă în Hallstattul timpuriu, ocupând pe atunci o suprafață de aproximativ 14 ha. Ulterior, suprafața acestuia se împarte în incinta delimitată de sistemul defensiv care ocupă aproximativ, după cum s-a relatat, 6 ha și zona din afara incintei. Faptul a fost verificat prin săpături în spațiul nefortificat, unde au fost descoperite construcții gospodărești și materiale din prima epocă a fierului și în primul rând mai multe fragmente ceramice de tip Cozia-Saharna. G. Smirnov a atribuit așezarea fortificată, cât și cea nefortificată, viețuirii sciților (Смирнов 1949a, 1949b).

În anii 70 ai secolului trecut în timpul cartografierii așezărilor fortificate și a întocmirii hărții a monumentelor din prima epocă a fierului, situl Saharna Mare a fost atribuit așezărilor fortificate getice din secolele IV-III a. Chr. (Ланушнян, Никулицэ, Романовская, 1974).

În toamna anului 2001 expediția arheologică a Universității de stat din Moldova, cu suportul financiar al Institutului Român de Tracologie, a întreprins un șir de prospecțiuni de teren la obiectivul arheologic Saharna Mare, cu scopul de a relua investigațiile. S-au trasat trei secțiuni în diferite sectoare ale așezării Saharna Mare. Dat fiind faptul că informațiile despre situația stratigrafică a incintei cetății provin cu precădere din partea centrală și extremitățile de sud-est și sud-vest, prospecțiunile de teren în anul 2001 au fost trasate în extremitatea de nord est și sud a cetății. Aceasta se explică prin lipsa oricărui indiciu despre caracterul straturilor culturale din aceste zone a monumentului. **Secțiunile periegetice prezentau tranșee dreptunghiulare** cu lungimea de 10 m și lățimea de 1 m, orientate cu latura mare pe nord-sud. Depunerile culturale de sol atingeau grosimea de 1,6 m în partea de nord a cetății, 0,4-0,65 m în extremitatea de sud și 1-1,2 m în zona de sud-est. Solul era compus din cernoziom de culoare neagră și cenușie, uneori în amestec de pietre și pietriș, lut sau cenușă cu lut ars. La o adâncime de 1,32 m de la suprafața actuală de călcare în secțiunea nr. 3 a fost descoperit complexul nr.1. În plan, complexul este reprezentat din două gropi parțial suprapuse. Umplutura gropilor era destul de omogenă, constând din cernoziom în amestec de pietriș și lut. Una

din gropi conține cu preponderență material ceramic din prima epocă a fierului, a faciesului Cozia-Saharna, a doua- a funcționat mai târziu, în secolele IV-II a. Chr. (Niculiță, Nicic, 2002).

A fost descoperit un bogat și variat material arheologic reprezentat din obiecte individuale și ceramică. Obiecte din fier: lamă de cuțit (la o adâncime de 47 cm de la suprafața actuală de călcare), vârf de săgeată romboidală (la adâncimea de 75cm), ambele fiind puternic expuse coroziunii. Obiecte din lut: fusaiole bitronconice sau cele în formă de disc plat circular în plan, piese în formă de con.

Analiza materialului ceramic, care de altfel este unicul ce poate să indice unele aspecte diagnostice demonstrează că pot fi evidențiate două etape cultural-cronologice: hallstattiană de tip Cozia-Saharna din sec. IX-VIII și getică, secolele IV-II a. Chr.

Orizontul cultural Cozia-Saharna. Acestui facies sunt atribuite fragmente de ceramică confecționate dintr-o pastă de lut fină sau semifină, bine măcinată, cu ingrediente de șamotă sau nisip. Arderea este neomogenă și neuniformă. Culoarea vaselor variază de la negru cu pete cenușii la cafeniu cu pete cărămizii sau cărămiziu cu pete cenușii. Se întâlnesc fragmente ceramice, suprafața cărora are o culoare dublă. În cele mai multe cazuri sunt sesizate recipiente cu nuanțe de culoare neagră în exterior și cărămiziu în interior. În spătura vaselor se lasă bine evidențiate două straturi ce mărturisesc arderea incompletă. De regulă suprafața vaselor era acoperită cu un slip cu luciu metalic.

Orizontul culturii getice secolele IV-II a. Chr. Acestei culturi se referă fragmentele ceramice cu preponderență provenite de la vasele de uz comun. De regulă ele sunt confecționate dintr-o pastă de lut rudimentară cu ingrediente de șamotă granulată și pictricele. Arderea este neuniformă și neomogenă. Culoarea vaselor variază de la cărămiziu aprins la cărămiziu deschis cu pete cenușii. Suprafața vaselor este zgrunțuroasă sau abia netezită.

Cercetările întreprinse în așezarea Saharna Mare au confirmat o dată în plus că promontoriul a fost populat începând cu secolul X și până în secolul II a. Chr. În baza materialului, cu preponderență ceramic, cu caracter diagnostic relativ, este imposibil actualmente de a constata vreun decalaj cronologic urmat de un hiatus demografic pe parcursul acestei perioade.

Analiza vestigiilor recuperate demonstrează că ceramica din perioada Hallstattului mijlociu, este concentrată mai intensiv în partea de sud-est a promontoriului. Probabil că la început, în perioada Hallstattului timpuriu, anume această regiune a fost populată, iar mai apoi și întreaga suprafață a promontoriului.

Prezența ceramicii fine ornamentate prin ștanțare și incizare în complexul nr.1, cât și a unor fragmente cu decor ștanțat și incizat demonstrează utilizarea acestor motive concomitent, situație sesizată și la alte momente similare.

În aceeași vreme în straturile culturale ale secțiunilor trasate s-au sesizat și fragmente de ceramică acoperite cu slip negru și ornamentate cu decor canelat caracteristic pentru faciesul Chișinău-Corlăteni (Niculiță, Nicic, 2002, p. 70). Prin urmare, cercetările de amploare la acest sit vor da posibilități de a elucida mai multe probleme, atât de ordin cultural-cronologic, cât și de precizare a sistemului defensiv.

Ca urmare a investigațiilor arheologice întreprinse în bazinul mijlociu al râului Nistru se dovedește că spațiul din raza localității Saharna a fost populat intens de comunitățile nord-tracice pe parcursul mileniului I a. Chr. Importanța săpăturilor desfășurate în așezarea fortificată „Saharna Mare” are mai multe valențe. Pe de o parte s-a putut distinge, deși preliminar, existența a două niveluri de locuire din epoca fierului. Primul, caracteristic secolului IX-VIII a. Chr. și al doilea, respectiv, secolele IV-III a. Chr. Numărul mare de așezări, despre care am amintit la început și necropolele descoperite, care aparțin acestui nivel și gravitează pe o rază de 4-5 km, reflectă bunăstarea economică și sporirea demografică atinsă de comunitățile nord-tracice de aici în prima epocă a fierului.

Nivelul de locuire hallstattian este sincron cu grupul Cozia și coexistă cu cele de tip Babadag, Stoicani, Insula Banului și Pșeničevo-Rascopanița.

Pe de altă parte, rezultatele cercetărilor de la „Sharna Mare” au adus dovezi spectaculoase în vederea cercetării sistemului defensiv (ridicat, probabil, în perioada nivelului doi de locuire). Prin tehnica folosită la edificarea valului (îmbinarea de soluri coezive), precum și prin raportul dintre elementele naturale și cele artificiale s-a putut obține un sistem defensiv, care făcea accesul în incintă practic imposibil. La aceasta se adaugă construcțiile de tip „bastion”, situație, care la nivel contemporan al cercetărilor reprezintă un unicat în lumea barbară din sud-estul Europei, pentru perioada pusă în discuție. Specificul constă, mai înainte de toate, în ordinea de dispunere a celor trei

bastioane. Prin săpături arheologice a fost cercetat numai bastionul din mijloc, iar solul roșcat de pe suprafață ne face

cu lut. Nu e exclus ca la baza acestora să se fi aflat un soclu din câteva rânduri de piatră nefasonată, dispuse în semicerc. O atare situație a fost înregistrată în urma săpăturilor arheologice la „Saharna Mică”, cetate getică amplasată pe malul opus al depresiunii.

Tehnica constructivă aplicată în valul de la „Saharna Mare” e caracteristică așezării fortificate din zonă: Butuceni, Mateuți, Hârtopul Mare etc. În aceeași tehnică au fost ridicate valurile din sistemele fortificate de la: Arsura, Cotnari, Ibănești, Brăhășești etc. Din aceeași epocă provin situații similare la Coțofeni, Bâzdâna, Albești, Căscioarele din Muntenia și Oltenia, sau cele de la Beidaud și Satul Nou din spațiul isto-pontic (Arnăut, 2000, p. 98).

După cum s-a constatat anterior, au fost suprapuse cinci perioade de refacere și reorganizare a valului de incintă (Arnăut, 2000, p. 98). Săparea celui de al doilea șanț și ridicarea bastioanelor vădește existența unor perturbații în viața triburilor getice din această zonă a Daciei răsăritene. S-a emis ipoteza că ridicarea unui astfel de sistem defensiv a fost cauzată de apariția în zonă a triburilor scitice. Evident aceasta ar constitui o explicație, mai cu seamă, când este vorba despre pe malul Nistrului. Raționamentul în cauză nu reprezintă rezolvarea definitivă a problemei. Aceasta și pentru că în zonele îndepărtate de cea de contact nemijlocit cu sciții avem atestate așezări, fortificațiile cărora nu pot fi neapărat legate de pericolul scitic. Mai degrabă problema ar fi de legat de repercusiunile structurii interne determinate de relațiile economice și social-politice din sânul societății getice din zona Saharna.

OLEG LIPOVAN

Universitatea de Stat din Moldova
Chișinău

BIBLIOGRAFIE

- Arnăut 2000 - Arnăut T., *Așezarea fortificată „Saharna Mare”-raion Rezina*, în *Istro-Pontica*, Tulcea, p. 93-103.
- Niculiță, Niciș 2002 - Niculiță I., Niciș A., *Rezultatele cercetărilor periegetice la situl traco-getic „Saharna Mare”*, în *Carpatica-Karpatika*, Ужгород, p.66-84.
- Лапушнян, Никулицэ, Романовская 1974 - Лапушнян В.А., Никулицэ И. Т., Романовская М. А., *Памятники раннего железного века. Археологическая карта Молдавской ССР*. Вып. 4., с. 25.
- Смирнов 1949a - Смирнов Г. Д., *Скифское городище и селище «Большая Сахарна»*, în *Краткие Сообщения Института Истории Материальной Культуры*, Москва, с. 93-96.
- Смирнов 1949b - Смирнов Г.Д., *Итоги археологических исследований в Молдавии в 1946г.*, în *Учѣные записки Института Истории Языка и Литературы*, Кишинев, с. 189-202.

THE THRACIAN-GETIC SITE OF “SAHARNA MARE”

SUMMARY

The fortified settlement of “Saharna Mare” (Orhei county, The Republic of Moldova) is situated on a triangle-shaped promontory, at approximately 2 km. west of the village of “Saharna Veche”, in the place called “La Odaia”.

G. B. Smirnov initiated the research in 1946 and then, in the autumn of 2001, the archaeological expedition of the State University of Moldova undertook a series of land prospecting at the archaeological objective of “Saharna Mare”. Three sections were opened in different areas of the archaeological objective, on

which occasion a rich and varied archaeological material consisting of individual objects and pottery was discovered. Two cultural-chronological stages can be identified in this site: a Hallstattian stage of the Cozia-Saharna type from the 9th-8th centuries B.C. and a Getic stage from the 4th-2nd centuries B.C.